

**НАУКОВИЙ ВІСНИК
Ужгородського університету**

Серія
ІСТОРІЯ

Випуск 2(35)

2016

21. Усенко І. Б. Романович-Славатинський Олександр Васильович // Юридична енциклопедія. – К., 2003. – Т. 5. – С. 368.
22. Ясь О. В. Романович-Славатинський Олександр Васильович / О. В. Ясь // Енциклопедія історії України. – К., 2012. – Т. 9. – С. 283-284.

РЕЗЮМЕ

З ІСТОРІЇ МІЖНАРОДНОГО ТУРИЗМУ: АНГЛІЯ ПОЧАТКУ 1860-Х РР. ОЧИМА АД'ЮНКТА КІЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ СВ. ВОЛОДИМИРА О. В. РОМАНОВИЧА-СЛАВАТИНСЬКОГО (1832-1910)

Лиман С. І. (Харків)

У статті розглядається наукове відрядження ад'юнкта Київського університету Св. Володимира О. В. Романовича-Славатинського до Англії в контексті історії міжнародного туризму. Визначні пам'ятки цієї країни та менталітет її мешканців докладно описані в мемуарах ученого – «Мое життя та академічна діяльність». Підкреслюється, що ця подорож сприяла становленню О. В. Романовича-Славатинського як відомого фахівця науки державного права.

Ключові слова: О. В. Романович-Славатинський; Англія; історія, міжнародний туризм; Київський університет

SUMMARY

FROM A HISTORY OF INTERNATIONAL TOURISM: ENGLAND OF THE BEGINNING OF 1860s THROUGH THE EYES OF ADJUNCT OF ST. VOLODYMYR UNIVERSITY IN KYIV O. ROMANOVYCH-SLAVATYN SKYI (1832-1910)

S. Lyman (Kharkiv)

Scientific business trip of O. Romanovych-Slavatynskyi, Adjunct of St. Vladimir Kyiv University, to England is discussed in the context of history of international tourism. Places of interest of this country and customs of its inhabitants were described in much detail in memoirs of the scientist «My Life and Academic Achievements». It is emphasized that this travel was conductive in development of O. Romanovych-Slavatynskyi as a well-known authority in the field of state law.

Keywords: O. Romanovych-Slavatynskyi, England, history, international tourism, Kyiv University.

Надійшла до редколегії 20. 10. 2016 р.

УДК 930.2:271.2 (477.87)-9 «1953/1964»

ІНФОРМАЦІЙНІ ЗВІТИ УПОВНОВАЖЕНОГО РАДИ У СПРАВАХ РПЦ ПО ЗАКАРПАТСЬКІЙ ОБЛАСТІ (1953-1964 рр.) ЯК ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО

Данилець Ю. В. (Ужгород)

У статті розглядається одне із джерел церковної історії радянського часу – інформаційні звіти уповноваженого Ради у справах РПЦ. Автор зазначає, що структура звітів пройшла певну еволюцію, яка полягала в якісному наповненні їхнього змісту. Документи відображають роботу уповноваженого та внутрішнє життя православної церкви на окресленій території. Наголошується, що до аналізу звітів потрібно підходити критично, через суб'єктивний підхід, що застосовувався під час їх створення.

Ключові слова: вірники, список, звіт, православний, уповноважений, храми, церква.

Після смерті Й. Сталіна в історії СРСР розпочинається новий період, котрий характеризувався спробами реформувати країну в напрямку гуманізації, демократизації та лібералізації. Разом з тим, у часи так званої «хрущовської відлиги» активізувалася антирелігійна боротьба. 1958 року уповноважені Ради у справах РПЦ зобов'язувалися

регулярно готувати детальні доповідні записи з інформацією про всі вияви релігійного життя в областях [13, с. 139]. Тогочасна панівна ідеологічна парадигма проголошувала «північну й остаточну перемогу соціалізму в СРСР» і передвіщала побудову комуністичного суспільства в недалекому майбутньому, в якому не повинно було бути місця

для релігійних вірувань, релігійних організацій і віруючих [7, с. 271]. За словами російського дослідника Ю. Гераськіна, «государственная машина попыткалась ликвидировать религию в процессе строительства коммунистического общества, поставить под тотальный контроль обрядовую и финансовую деятельность Церкви» [3, с. 49].

У даній публікації проаналізовано одне із важливих джерел із церковної історії Закарпаття – інформаційні звіти уповноваженого Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР по Закарпатській області. Зміст документів свідчить про прискіпливе вивчення державними органами діяльності духовенства, монастирів та вірників, повсякчасне втручання держави в життя церковних організацій та обмеження їхнього впливу в суспільстві. Хронологічні рамки публікації обмежуються часом правління першого секретаря ЦК КПРС (1953-1964) та голови Ради Міністрів СРСР (1958-1964) М. Хрущова. Такий підхід пояснюється непослідовною політикою радянського діяча щодо церкви: від певної лібералізації (1953-1957) до останнього «штурму небес» (1957-1963). Внаслідок цілого ряду адміністративних заходів у Закарпатській області було ліквідовано майже всі православні монастири, закрито десятки храмів, зруйновано сотні хрестів.

Окремих публікацій, присвячених дослідженню звітів уповноваженого Ради у справах РПЦ по Закарпаттю, досі не з'явилося. В українській та російській історіографії знаходимо ряд наукових розвідок, які стосуються діяльності апарату Ради в різних регіонах колишнього СРСР. Серед авторів, які займалися даною проблематикою, слід назвати Ю. Гераськіна [3], А. Горбатова [4], О. Копилову [10], прот. М. Лагодича [11-12], Л. Швець [28-29] та інших. Чимало місяця діяльності уповноважених Ради у справах РПЦ приділено в узагальнюючих працях О. Васильєвої [1], В. Войналовича [2], І. Маслової [14-16], М. Одінцова [17], В. Пащенка [18], Д. Поспеловського [20], В. Ципіна [25], Т. Чумаченко [26-27], М. Шкаровського [30-31].

Інформаційні звіти уповноваженого Ради у справах РПЦ виявлені нами в Державному архіві Закарпатської області (фонд Р-195 «Виконавчий комітет Закарпатської обласної Ради депутатів трудящих») та в Державному архіві Російської Федерації (фонд Р-6991 «Совет по делам религий при Совете Министров СССР»). Проаналізовано звіти за всі роки «хрущовської відлиги», окрім 1954 р., звіти за який не вдалося виявити. Звіти адресовані Голові Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР Г. Карпову та уповноваженому Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР по УРСР Г. Корчовому (1953). У документах за інші роки (1955-1964) вказано ще й секретаря Закарпатського обкуму КП України та голову виконкому Закарпатської обласної Ради депутатів трудящих. Звітування велося під грифом «таємно».

Раду у справах РПЦ при Раді Народних Комісарів СРСР було створено 14 вересня 1943 р. Її головною функцією було забезпечення зв'язку між радянським урядом та Патріархом Московським і всієї Русі з питань РПЦ. На місцях почали формувати апарат Ради в особі уповноважених. Цей чиновник перебував під прямим підпорядкуванням голови облвиконкому чи його заступника і свою практичну діяльність здійснював тільки від імені вищезазначеного органу влади. Ради у справах РПЦ уповноважені були підпорядковані лише в оперативному відношенні. Апарат утримувався за рахунок місцевого бюджету, а посада уповноваженого прирівнювалася до завідувача відділу. Водночас, уповноважені не могли бути звільнені чи переведені на іншу посаду без узгодження з Радою у справах РПЦ [4, с. 36; 6, с. 47]. На представників Ради покладалися такі функції: нагляд за правильним та своєчасним впровадженням у життя на території області законів, а також постанов уряду СРСР, котрі стосувалися РПЦ; надання облвиконкомам та Ради у справах РПЦ інформації щодо становища РПЦ; здійснення обліку та реєстрація діючих церков та молитовних будинків православної церкви; реєстрація релігійних громад і духовенства; облік недіючих культових приміщень; розгляд клопотань віруючих про відкриття нових храмів та молитовних будинків; підготовка відповідної документації [8, с. 74; 26, с. 36].

У Закарпатській області Радою у справах РПЦ з 1948 р. по 1960 р. керував А. Шерстюк. Його було переведено з Дрогобицької області, де на аналогічній посаді він працював з 1945 р. Наступником А. Шерстюка став С. Олеоленко, котрий у 1965-1976 рр. очолив об'єднану Раду у справах релігій.

Форма звітності уповноваженого Ради у справах РПЦ пройшла тривалу еволюцію. Чергові зміни доводилися до уповноважених Ради на місцях за допомогою циркулярних та інструктивних листів. 2 січня 1950 р. було розіслано нову інструкцію, в якій регламентувався порядок складання та подання до Ради звітів і статистичних відомостей. Такий порядок існував протягом наступних 4 років. До листа додавався «Табель представления в Совет статистических сведений, информации и отчетности уполномоченными Совета» [22, с. 79-81], в якому детально викладався план, за яким повинна була створюватися звітна документація, яка надавалася до Ради. Згідно з «Табелем» уповноважений повинен був готовити та відсилати 4 види документів звітного характеру, які охарактеризовано нижче.

1. Позачергові донесення (термінові): (різного роду надзвичайні події в житті церкви, багатолюдні служби, зібрання поза храмами й монастирями, факти збурення забобонів (оновлення ікон, інсценування чудес), порушення духовенством декрета про

відділення церкви від держави і школи від церкви, політичні випади духовенства, використання проповідництва в політичних цілях, факти незаконних і грубих дій щодо церкви і духовенства, які ображають релігійні почуття віруючих) [22, с. 80].

2. Звітно-інформаційна доповідь за квартал (терміни подання – за кожен квартал не пізніше 10 числа наступного за кварталом місяця). Статистичні відомості подавалися за формами № 1, 2, 3 та складалися з 11 підпунктів: зміни в кількості діючих церков і молитовних будинків; зміни у складі духовенства; клопотаннях про відкриття церков і молитовних будинків; заяви і скарги з інших питань; приймання відвідувачів; загальна характеристика стану і діяльності церкви за квартал; факти порушення представниками радянських і громадських організацій постанов уряду, які стосуються діяльності церкви; взаємовідносини з архієреєм; вїзди уповноваженого на місця; спроби духовенства дати хабарі уповноваженому; пропозиції уповноваженого та питання до Ради [22, с. 81].

3. Інформаційна записка про стан і діяльність монастирів, яка подавалася один раз на рік до 10 січня разом із відомостями за формує № 4: характеристика складу ченців; характеристика церковної, господарської та іншої діяльності монастирів за рік та характер їх зв'язку з населенням; з яких питань, що стосуються монастирів, були звернення до уповноваженого; питання та пропозиції уповноваженого.

4. Інформаційна записка про стан і діяльність навчальних закладів, яка видавалася двічі на рік [22, с. 81].

23 серпня 1954 р. Рада розіслала уповноваженим новий «Табель представления отчетности и информации...», вдосконаливши його в плані скорочення надлишкової звітності та переписки. Це виражалося у представленні звітів за півріччя, а не за квартал, як було раніше, до 1954 р. У табелі було збережено колишній поділ звітності та інформації на термінові та спеціальні повідомлення. На думку заступника голови Ради у справах РПЦ С. Белишева, «представление отчетно-информационных докладов за полугодия даст уполномоченным Совета большую возможность всесторонне осветить в них свою работу, положение и деятельность церкви, а специальные сообщения – своевременно информировать Совет о имеющих значение событиях в жизни церкви и нарушениях, по которым Совет может принять соответствующие меры» [9, с. 82]. Рада попереджувала своїх уповноважених на місцях, що викладені у спецповідомленнях факти повинні бути конкретними та вивіреними. У них потрібно було вказувати, які заходи здійснено для вирішення наведених питань на місцях. Нові зміни у підготовці звітності вимагали від чиновників певної передбудови своєї роботи.

Через п'ять років, 14 липня 1959 р. Рада підготувала й поширила черговий «Порядок представления в Совет по делам Русской Православной Церкви уполномоченными Совета отчетности, информации и статистических сведений» [19, с. 87-89]. Результати аналізу документа засвідчують, що радянська влада розпочала наступ на церкву; відповідно, намагалася зібрати якнайбільше різноманітної інформації, яка раніше її не цікавила. Позачергові повідомлення дозволялося передавати телефоном або письмово. Крім названих у табелі від 1950 р. надзвичайних ситуацій, новий порядок вимагав від уповноважених інформувати союзний центр про прийом духовенством іноземних діячів та про відвідування іноземними делегаціями храмів, духовних навчальних закладів і монастирів; про прийом уповноваженими Ради закордонних кореспондентів, туристів та інших осіб, які приїжджають з-за кордону в СРСР [19, с. 87]. Звітно-інформаційні доповіді пропонувалося доповнювати аналізом процесів, що відбувалися в житті церкви, пояснювати причини пожвавлення, активізації церковної діяльності, або наводити факти зниження активності цієї діяльності. В них необхідно було наводити результати порівнянь із попереднім періодом часу: а) про відвідування церкви населенням, дітьми шкільного та дошкільного віку; участь неповнолітніх у проведенні церковних служб; комплектування церковних хорів із молоді, вербування осіб у духовні навчальні заклади; б) про доходи церков від продажу свічок і просфор, хрестиків, ікон та інших предметів, виконання треб, пожертвувань віруючих громадян; в) про кількість релігійних обрядів (хрещень, вінчань, похоронів) у цілому по області, республіці, у зіставленні з даними реєстрації у державних органах запису актів громадянського стану народжень, шлюбів, смертей; г) про діяльність епископату і взагалі духовенства щодо зміцнення становища церкви; форми цієї діяльності; боротьбу за молодь; індивідуальну роботу серед населення; проповідницькі поїздки для здійснення обрядів; підбурювання в організації збору підписів громадян під клопотаннями про відкриття церков або молитовних будинків; організаційну підготовку до проведення урочистих церковних служб у дні великих релігійних свят; залучення пенсіонерів у церкві; благодійну діяльність; спроби духовенства використовувати окремих представників державних і громадських організацій в інтересах церкви; підбір угодних осіб до складу виконавчих органів релігійних громад і відсторонення неугодних їм членів цих органів; незаконну купівлю будівельних матеріалів, автотранспорту, будинків та іншого майна [19, с. 88].

Звіти за 1960 і 1961 рр. вимагалося подати до Ради у справах РПЦ в Москві через призму виконання постанови ЦК КПРС від 13 січня 1960 р. «Про заходи щодо ліквідації порушень духо-

венством радянського законодавства про культу», постанови Ради Міністрів СРСР від 16 березня 1961 р. «Про посилення контролю за виконанням радянського законодавства про культу» та «Інструкції щодо застосування законодавства про культу» [21, с. 71-75]. Новий голова Ради В. Куроєдов просив вислати звіт за 1960 р. до 1 лютого 1961 р. Його вимоги мали такі форму і зміст: «Що зроблено для ліквідації порушень духовенством законодавства про культу...; наведіть загальну кількість випадків порушень законодавства за 1960 р.; на конкретних фактах покажіть, у чому виявлялися незаконні дії церковників, і вкажіть кількість служителів культу, знятих з реєстрації за порушення, і окрім тих, яким зроблено попередження» [24, с. 90]. Уповноважені в областях повинні були окрім проаналізувати форми і методи роботи духовенства серед віруючих, особливо серед молоді та дітей; повідомити про вивчення проповідницької діяльності духовенства та подати її характеристику; розповісти про церковну обстановку в області в порівнянні з 1959 р.; подати дані про доходи й витрати церков, про особливості обрядовості – хрещення, вінчання, відспівування й т. д.; оцінити діяльність правлячого архієрея; розкрити заходи щодо обмеження діяльності церкви в рамках існуючого законодавства та охарактеризувати з'язок із місцевими партійними та радянськими органами, зокрема висвітлити питання, як залучався актив до вивчення церковної обстановки й до боротьби з порушниками законодавства про культу.

19 грудня 1961 р. В. Куроєдов видав циркулярний лист, згідно з яким у черговому звіті додатково вимагалося висвітлити питання політичних настроїв священнослужителів, їх реагування на рішення ХХII з'їзду КПРС та нову програму партії: «Как прошла перестройка управления церковью, ее результаты. Повсеместно ли духовенство отстранено от финансово-хозяйственной деятельности в религиозных обществах, имеются ли случаи вмешательства со стороны священников в финансово-хозяйственную деятельность религиозных обществ. Отвечают ли необходимым требованиям составы исполнительных церковных органов (показать на конкретных примерах). Обобщить данные о социальном составе «двадцаток», а в областях, где много церквей (более 50), показать на отдельных примерах» [23, с. 90-91].

Таким чином, аналіз циркулярних листів Ради у справах РПЦ при Раді Міністрів СРСР свідчить про «загвинчування гайок» у питанні відносин із православною церквою. Апогей антирелігійної політики припадає на кінець 1950-х - початок 1960-х років, коли М. Хрущов остаточно укріпився на чолі держави й почав формувати свій «культ особи».

Необхідно відзначити, що при вивчені та використанні звітів уповноважених слід критично

оцінювати викладену в них інформацію. Багато залежало від постаті уповноваженого Ради, його роботи та стосунків із представниками церкви. «Перехресний допит» звітів свідчить про тенденцію до заниження в них чисельності віруючих, кількості скосених треб та учасників церковних відправ. Часто необ'ективними та упередженими є оцінки уповноваженими діяльності окремих церковних діячів. Разом з цим, звіти уповноважених містять важливу інформацію про священиків, церковний причт та актив, зміст проповідей і виступів священиків та архієреїв. Крім того, звіти містять статистичні дані про фінансово-господарську діяльність приходів, монастирів, духовенства. Отже, звіти уповноважених є одними з найбільш важливих історичних джерел, що містять унікальні відомості про стан православної церкви на Закарпатті.

Нижче публікується звіт уповноваженого Ради у справах РПЦ по Закарпатській області за друге півріччя 1953 р., який характеризує становище православної церкви та політику радянської влади щодо неї. Зміст документа показує, які аспекти знаходили відображення у звітах, як вони були структуровані та які дані містили. Автор звіту критикує діяльність єпископа, повідомляє про напружені відносини між духовенством Мукачівсько-Ужгородської єпархії, наводить важливі факти про повсякденне життя і релігійну обрядовість краю. Аналіз тексту свідчить про те, що певну інформацію уповноважений передавав правоохранним органам, котрих у звіті називає «сусідами» (припускаємо, що мова йде про КДБ). Даний факт пояснює детальну обізнаність каральних структур та миттєву реакцію, яка вилівалася в арешти і переслідування духовенства та церковних активістів. У публікованому тексті збережено всі особливості орфографії та пунктуації оригіналу.

* * *

1 січня 1954 р. – Інформаційний звіт
уповноваженого Ради у справах РПЦ
по Закарпатській області за друге півріччя 1953 р.
[5, арк. 11-27].

Секретно.

Совет по делам Русской православной церкви
при Совете Министров Союза ССР
Председателю Совета тов. Карпову Г. Г.
[тут і далі: підкresлено в оригіналі – Ю. Д.]
Уполномоченному Совета по делам Русской
православной церкви при Совете Министров
Союза ССР по Украинской ССР
тов. Корчевому Г. А.

О действующих церквях.

Во втором полугодии 1953 года не было снятия с учета или закрытия православных церквей. Не было также ходатайств о постройке или открытии новых церквей.

Ежедневно проводяться церковные службы в двух церквях: в гор. Ужгороде и в гор. Мукачево.

Регулярно по воскресениям и праздникам проводятся церковные службы в 78 церквях, от 1-го до 2-х раз в месяц церковные службы проводятся в 114 церквях, из них: в 20 приписных церквях. В два месяца один раз церковные службы проводятся в 84 церквях, в том числе 13 приписных. В три-четыре месяца один раз, церковные службы проводятся в 106-ти церквях, из них: 34 приписных церквей. Один-два раза в год, службы совершаются в 123-х церквях, в том числе 13 приписных. Совсем не было церковных служб в пяти церквях.

Изучая церковную деятельность в Закарпатской области установлено, что моления по воскресениям и большим праздникам проходят во всех церквях.

Вышеуказанные сведения относятся только к тем церковным службам, в которых участвует зарегистрированный священник.

Закарпатская область в административном отношении делится на 13 районов, два горсовета областного подчинения, 3 города районного подчинения, 12 поселковых Советов, и 491 сельских Совета. Из приведенных данных видно, что во всех крупных населенных пунктах имеется одна и более церквей. Лишь в маленьких населенных пунктах нет церквей. Приселков в Закарпатской области от 10 до 100 дворов насчитывается до 3-х тысяч.

Священников служащих в религиозных общинах 209 человек, а потому некоторые из них обслуживаются по 2-3 церкви. В горных районах (В-Березное) по 7-10 церквей на одного священника.

Во многих небольших селах, где церковь построена, но верующие не в состоянии постоянно содержать священника, они договариваются, чтобы священник приходил к ним один раз в месяц или в три месяца раз. Когда приходит священник, он, кроме церковной службы, совершает другие религиозные обряды: крестит детей народившихся в это время, отпевает умерших и т. д.

Как правило, церковный староста заранее сообщает верующим в какое воскресение или праздник приедет священник и когда начнется служба в церкви. Во время церковной службы, проводимой священником, церковь полностью заполняется верующими разных возрастов и полов.

В дни храмовых праздников церковные службы проводятся обязательно со священником. Священники стараются побывать во всех церквях на пасху и рождество. Но не всем удается это из-за отсутствия средств передвижения. Некоторые нанимают для этой цели такси. Например: священник Кадар, в В. Березнянский район на пасху нанимал такси, чтобы успеть везде посвятить пасхи.

По воскресениям и большим праздникам, когда нет священника, церковный староста и звонарь открывают церковь, собираются верующие

и псаломщик читает то, что ему положено. Происходит не в полном смысле церковная служба, но моление верующих. На такие моления верующих собирается значительно меньше, почти совершенно отсутствует молодежь, приходят главным образом старики и старухи.

В Закарпатье такие моления без священников проводились еще до освобождения в униатской и православной церкви. Они происходят и в настоящее время. Никаких мер запрещения или ограничений со стороны Уполномоченного Совета не принималось.

Из этого следует вывод: в православных церквях Закарпатской области моления происходят регулярно по воскресениям и большим праздникам, но церковные службы, в полном смысле этого слова, в абсолютном большинстве церквей проводятся очень не регулярно.

Запрещать моления в церквях без священника, в условиях Закарпатской области, считаю пока не целесообразным и политически вредным.

О духовенстве.

В религиозных обществах православной церкви служит 209 священников, в том числе 94 воссоединенных и 44 иеромонаха. Окончило духовную семинарию 112 человек, остальные в духовных семинариях не учились. Священников окончивших духовную семинарию православной церкви за 1945-1953 гг. нет.

Выбыло за год 9 священников, из них: 6 умерло, 1 выехал во Львовскую область и 2 пошло за штат.

Посвящено в сан священника 2 человека. Один в первом полугодии и один во втором полугодии 1953 г. Один возвратился из-за штата. Всего вновь прибыло 3 человека.

Посвящен в сан священника Велецкий Григорий Степанович, рождения 1927 года в с. Дубровка, Глыбокского района, Черновицкой области, по национальности румын, гражданин СССР, сын крестьянина, окончил 7 классов начальной школы и 3 класса духовной псаломщицкой школы в 1944 году в г. Черновцах.

Посвящен епископом Иларионом 27 сентября 1953 года, служит в с. Среднее Водяное, Раховского округа. Посвящение его в священники епископ Иларион мотивировал тем, что у него нет священников знающих румынский язык и некого послать в румынские села, в которых очень сильно развито сектантство, в особенности самая реакционная секта иеговистов, организованная в свое время приехавшими «миссионерами» из США.

Взаимоотношения между воссоединенным и староправославным духовенством за отчетный период не увеличилось. Враждебность между этими двумя группами духовенства, по моим наблюдениям, не снижается и доходит до личных

и грубих оскорблений.

Наприклад: воссоєдненний священник Скубенич, який служить в Ужгородському соборі назвав староправославного священника, настоятеля храма-пам'ятника в м. Ужгороді Станканинца, иудой, а Станканинець в свою череду обозвав Скубенича тем-же іменем.

Примером подобних ссор, можна привести багато, але мене кажется, нет в этом необходимости.

Деяльність епархиального управління.

Деяльність єпископа Іларіона за отчетний період старалася навести порядок в православних общинах, т. е. добивалася через благочинних, щоби во всіх церковних обшинах були церковні консульти та церковні двадцятки, які во многих обшинах розвалилися в зв'язку з виїздом членів церковних консульти на производство та виїздом їх з села, а також по іншим причинам.

В питанні внедрення православного обряду реч продвигається повільно. Частина воссоєдненого духовенства всіма засобами старається зберегти в величині частини церковної служби униатський обряд. Наприклад: священник села Страбичово Николай Барна, с. Жнятин Юрій Станінець, с. Ново-Давидково Антон Попович, пос. Подгоряни Николай Товт (все села Мукачівського району). Ці священники практично не ввели православного обряду. Вони тільки не упоминають Папу Римського.

В ряді колишніх униатських общин тайно існує ружанець. Єпископу Іларіону подсказано, щоби він діяв строгое указання про розпуск ружанца в тих обшинах, де він ще існує.

В одній з церквей Межгорського району (колишній Воловський округ) був знайдений великий плакат з текстом гімну Папи Римського. Гімн був виданий Ужгородською типографією до звільнення. Содержання його наступне:

«Где Петра свята могила,
Там звучит молитва мила,
Из уст тысяч и тысячей,
Гимн различных родов людей,
Боже! Храни святого отца,
Христова наместника».

Во главі з колишнім секретарем епархиального управління кілька разів собирались воссоєднені священники: Беца, Ортутай, Копик, Боднар, Синетар та обговорювали питання, як зберегти за собою ключові позиції, т. е. найкращі приходи православної церкви.

Ввиду неблаговідніх поступків, со сторони колишнього секретаря епархиального управління Бендаса, компрометуючих епархиальне управління (разврат, п'янство та ін.) єпископ Іларіон назначив Бендаса настоятелем приходу в м. Хуст.

Прибув в м. Хуст, Бендас так завернув по православній церковній службі, що поссорився

з віруючими, і вони попросили єпископа убрать його з Хуста та більше не допустили його до церковної служби. Після чого Бендас подав заявлення про відставку його за штат. Єпископ Іларіон узвівши просібку Бендаса.

Ісполняючим обов'язки секретаря епархиального управління назначено священник Логойда Николай Дмитрович, 1918 року народження, окончив духовну семінарію в 1941 році, служить священником з 1942 року.

Воссоєднені священники в більшості своєму вважали, що єпископ Іларіон поступив неправильно, назначивши секретарем староправославного священника, а не воссоєдненого, тому, що в зв'язку з цим назначенням воссоєднені священники лишилися своєго представителя в епархиальному управлінні.

Єпископ Іларіон відповів, що церква єдина православна, все священники православні, якщо вам буде відмінно, хто з них буде секретарем. Якщо Логойда не достойний бути секретарем, скажіте, а я це учту.

Некоторі православні священники говорять, що воссоєднення прошло юридично, але воссоєднені священники вважають, що фактически в Закарпатті існує не єдина православна церква, а унія греко-католицької церкви з православною та по тому вони добиваються своєго представителя в епархиальному управлінні православної церкви.

Єпископ Іларіон представив мені копію строжайше довіреного указання єпископа Мукачівської єпархії – униатської церкви Николая Дудаша (нині католицький єпископ в Гайдудороге, Венгрия), виданого 3-го квітня 1944 року. Копію прилагаю. Подлинник у єпископа Іларіона.

Нет сомнів, що некоторые не воссоєднені священники, а може і воссоєднені священники, виконують распорядження униатського єпископа Николая.

Єпископ Іларіон в 1953 році зробив до 50-ти переміщень та назначень духовенства. Серед переміщеного духовенства некотора частина староправославних священників була назначена в униатські приходи. С цією метою було внедрено православний обряд.

Ізучая питання, з якого часу служить священник в релігійній общині, т. е., в даному приході, отримуючи наступні дані: з 1924 р. – 1 священник, з 1926 – 1, з 1928 – 3, з 1932 – 1, з 1934 – 1, з 1935 р. по 1940 р. – 5, з 1941-1944 р. – 3, з 1945-1948 р. – 18, з 1949-1950 р. – 33, з 1951-1952 – 49, і з 1953 р. – 44 священника.

На приведених даних видно, що більше п'яти років на приходах працюють 33 священника або 16%, решта за останні п'ять років перешли на службу в інші общини. Обично більшість

священников почти пожизненно служили в одной общине. Такое передвижение объясняется, прежде всего, воссоединением униатской церкви с православной. В 1949-1950 г. воссоединенные священники, бывшие униаты, старались перейти на новые приходы. В 1950-1953 г. переход в другие приходы объясняется поисками со стороны духовенства более доходных приходов, т. е. религиозных общин, где больше платят и представляют квартиру. Только, частично, примерно 30%, духовенства было переведено епископом Иларионом из одной общин в другую по соображениям внедрения православного обряда воссоединившийся священник переводился на староправославный приход, а староправославный на бывший униатский приход. Такими перемещениями епископ Иларион, безусловно, достигал значительных успехов в оправославлении бывших униатских приходов и бывших униатских священников. Но имели место случаи, когда староправославные священники, назначенные на бывший униатский приход, в начале, по требованию верующих, вынуждены были проводить церковную службу по униатскому обряду (священник Корпош и др.), пока не овладели верующими и только после этого начали проводить обычные церковные службы по православному обряду.

Переводов с одной общине в другую скомпрометировавшего себя духовенства (пьянство, воровство, разрыв) было немного, всего 3-5 случаев.

По Ужгородскому благочинию епископ Иларион заменил благочинного воссоединенного священника Лизака, на староправославного священника Езерского. В течении месяца в селе Глубокое, Ужгородского округа, верующие униаты, которые до настоящего времени не приняли православного священника и многие из них начали ходить в действующую в этом селе католическую церковь, создали двадцатку и согласились, чтобы один раз в месяц приходил к ним православный священник. Из этого случая можно сделать вывод, что сами благочинные из бывших униатов не заботятся о внедрении православного обряда и не принимают мер, чтобы упорствующие отдельные униатские общины, а также и верующие воссоединились с православной церковью. Отдельные воссоединившиеся священники не могут скрыть радости, когда видят, что униаты посещают костел. Такие священники говорят, что мы воссоединились, а вот народ к нам не идет, а идет в костел. Народ не хочет, чтобы мы служили по православному. Необходимо повременить с введением православного обряда. Его надо вводить постепенно, чтобы верующим не бросались в глаза резкая перемена в церковной службе.

Фактически, абсолютное большинство верующих безразлично относятся к изменению

униатского обряда на православный, большинство верующих говорят, раз мы воссоединились с православной церковью, то и церковная служба должна проводиться по православному.

За отчетный период епископ Иларион приезжал ко мне один-два раза в месяц.

Вопросы, которые им ставились, связаны главным образом с жалобами духовенства. Например: священник Угрин, из с. Завидово жалуется, что у него отбирают землю, которой он ранее пользовался. Если земля (1 га) будет отобрана, то он будет лишен основного источника для существования семьи и вынужден будет оставить приход.

На подобного рода вопросы я отвечал, что их решают власти на местах, в зависимости от наличия свободного государственного земельного фонда в селе. Приусадебный участок до 0,15 га священник получит при том условии, если сельский Совет располагает такой землей. Понятно, что такие ответы епископа Илариона не удовлетворяли.

Обращался епископ Иларион также и по вопросу оказания ему помощи в наведении дисциплины среди духовенства и монастырей. Например: воссоединенный священник в пос. Межгорье Сопко отказался выполнить распоряжение о переводе его на другой приход. Епископ Иларион запретил ему совершать церковные службы, а меня просил, чтобы я принял меры по выселению его из территории поселка потому, что он якобы тайно проводит пребывания.

Я ему ответил, справку о регистрации я в Сопко отобрал. Будут конкретные факты о тайном выполнении треб, приму и другие меры, но принять меры по выселению его из поселка не могу, так как это не входит в мои права и обязанности.

Епископ Иларион ликвидировал Изский женский скит, но монашествующие женщины и их духовник иеромонах Сабов не желают оставить помещение скита и перейти в другие монастыри. Епископ Иларион просил оказать помощь и побудить монашествующих переселиться.

Я ему ответил, ваше извещение о ликвидации Изского женского скита принято во внимание. Земля у скита будет отобрана, а с иеромонахом Сабовым и другими отказывающимся вам подчиняться поступайте в соответствии с церковными правилами и вашими правами.

За время последнего посещения епископ Иларионставил вопрос о ликвидации мужского Преображенского монастыря в с. Теребля, Тячевского района по мотивам, что якобы архимандрит Вениамин – Керечанин Георгий Иванович, проводит там «молитвы» по изгнанию бесов и иных болезней. Этим одурачивает простонародье...

Я ему ответил, что пусть решает этот вопрос и подобные ему вопросы сам, не спрашивая предварительного моего согласия. В вопросе ликвидации

монастырей и других, внутри церковных мероприятий, не противоречивших законодательству я не возражал и возражать не буду, потому, что это и ему известно, внутри церковные дела не вмешиваюсь.

Для меня не ясно, почему епископ Иларион не ставит вопрос о ликвидации мужского Дмитриевского скита в с. Дубовое, Тячевского района, в котором, как ему давно известно, проводятся заклинания над женскими рубашками, проводятся молитвы, чтобы корова молока побольше давала, а курица больше несла яиц и т. д. Ведь он сам меня об этом информировал и считал, что это гнездо суеверия, напоющее вред православию, надо ликвидировать.

Непонятно почему он ставит вопрос о ликвидации одного из двух «старых» мужских монастырей, а не ликвидирует сперва мужские скиты. Также не понятно, почему не закончив дела с ликвидацией женского скита в с. Изя, хочет начать дело с ликвидацией мужского скита в с. Теребля.

Мужской монастырь в с. Теребля является самым старым православным мужским монастырем в Закарпатской области. Основан он в 1923 году. Остальные православные монастыри основывались позже.

В принципе я считаю, что необходимо ликвидировать все монастыри в Закарпатской области. Вопрос во времени. Мне кажется, еще не настало время для массовой ликвидации монастырей. Еще не создалась объективная обстановка, не создались условия, позволяющие безболезненно ликвидировать монастыри. Постепенно необходимо ликвидировать скиты и только после ликвидации скитов начать ликвидацию монастырей.

Я полагал бы, что эту работу необходимо проводить в таком порядке: закончить ликвидацию одного скита, сделать некоторый перерыв, чтобы прекратилось разговоры по этому вопросу и после ликвидировать второй скит, и т. д. Ликвидировав скиты, дошла бы очередь и до монастырей. При чем, это должно делаться умело, самой православной церковью и по церковным соображениям. Например: в селе Горбки, Виноградовского района действует Благовещенский женский скит. Летом 1953 г. гроза сильно повредила церковь. От удара молнии сгорел купол церкви. Во время тушения пожара, будучи больным, умер основатель этого скита, иеромонах Иннокентий – Чопик Иван Иванович. Создались все условия перевести монашек в монастырь в с. Липча, к которому они приписаны, а скит ликвидировать.

Непонятно почему епископ Иларион имея «желание» ликвидировать скиты и монастыри, упустил этот момент, несмотря на то, что я косвенно подсказал ему, что настало удачное время ликвидировать скит в с. Горбках.

Непонятно по чьему ходатайству патриарх Алексий перевел 35 тыс. руб. на ремонт церкви

и помещений этого скита.

После этих мероприятий Патриарха, отпадает вопрос о ликвидации этого скита.

Исходя из вышеизложенного прошу Ваших указаний, как поступать в том случае, если епископ Иларион сообщит мне, что он решил ликвидировать монастырь в с. Теребля и спросит мое мнение или согласие по этому вопросу.

Епископ Иларион ставит много вопросов порядка текущей работы, которые я считаю, нет необходимости сообщать в докладе.

«Отпustы».

Традиционные «отпусты» в 1953 году проводились православной церковью также как и в прошлые годы. Почти все «отпусты» проводятся во второй половине года: июль-август, сентябрь месяцы. Начинаются «отпусты» с праздника Петра и Павла и кончаются на Вознесение.

В неочередном донесении я сообщал как был проведен «отпуст» на Успение в Николаевском женском монастыре на Черничей Горе.

В гор. Ужгород в цегольнянскую церковь 19-го августа на «отпуст» прибыло из сел 500-600 чел., а всего было верующих 1000-1500 человек. В 1948 году 19-го августа в цегольнянскую, на «отпуст» прибыло только из сел не менее 12 тысяч человек. При чем колоны шли от 50-100 человек до 500-600 человек в отдельных колонах.

В центре города Ужгорода все улицы были переполнены толпами верующих униатов пришедших на «отпуст».

В 1953 году 19 августа я был на «отпусте» в цегольнянской церкви, в женском монастыре с. Домбоки, Мукачевского района, в мужском Преображенском монастыре села Теребля, Тячевского района.

В прошлые годы в Домбокский женский монастырь собиралось на «отпуст» 3000-5000 человек, в этом году было до тысячи человек.

В Преображенский мужской монастырь ранее собирались 5-7 до 10 тысяч людей, в зависимости от погоды, в этом году было не более 1500-2000 тысячи человек. Погода была исключительно хорошая, уменьшилось количество присутствующих на «отпусте» в женском монастыре села Липша (12-го июля на Петра и Павла), присутствовало не более 1500-2000 человек, вместе обычных 3000-5000-6000 человек, в зависимости от погоды. В этот день погода была отличной.

Изменился состав верующих приходящих на отпусты. Абсолютное большинство, не менее 75-80%, составляют девушки и женщины, остальные 20% юноши и мужчины. Не мало встречается и детей школьного возраста, пришедших самостоятельно или с родителями.

На «отпусты» люди шли в одиночку и группами. Количество приходящих группами

уменшилось в два-три раза, причем коли-
чественный состав в группах также уменьшился
в два-три раза.

Мне кажется, главным является то, что
уменшись в 3-5 раз количество людей испове-
дующих и принимавших причастие. Руководители
монастырей и духовенство объясняет уменьшение
количества тем, что мало было священников
и некому было исповедывать. Я лично наблюдал
сам с вечера, ночью и ранним утром, т. е. в то
время когда проводится исповедь, что сидевшие
священники дремали потому, что никто не подходил
для исповеди, а те, кто хотел исповедоваться, были
обслужены наличным количеством священников.
Очереди возле священников, желающих испове-
доваться, я не видел, как это имело место в 1948-
1949 годы.

Вывод: с каждым годом на «отпуст»
приходит меньше людей и с каждым годом
значительно уменьшается количество причастников,
т. е. людей, которые пришли с целью помолиться
об отпущении грехов. На «отпustах» в православ-
ных монастырях ни одного воссоединенного
священника не было, за исключением «отпusta»
в монастыре на Черничей Горе. На Черничую Гору
приходят потому, что в этот монастырь приходит
много бывших униатов, приходят и упорствующие
униаты, еще не воссоединившиеся с православной
церковью.

Праздник Рождества и Крещение.

Рождественские праздники и крещение в пра-
вославной церкви Закарпатской области прошли
обычным порядком. В церквях было многолюдно.
Среди присутствующих абсолютное большинство
до 90% были женщины и девушки.

Освящение воды происходило в церквях.

Отрадным явлением было то, что срыва
работы на рождественские праздники на предпри-
ятиях области не было, что имело место на
отдельных предприятиях в 1948-1949 годах. Даже
среди рабочих лесной промышленности, на
лесозаготовках не выхода на работу в рождест-
венские праздники и крещение составляли до 10%
рабочих. Причем, не вышедшие рабочие догово-
ривались заранее с администрацией о замене
праздничного дня и на канун рождественских
праздников работали в воскресение или на Новый
год.

Накануне рождества ряженых по улицам гор.
Ужгорода не видел, что имело место еще в прошлом
году.

Больше сообщить по этому вопросу, мне
кажется, нет чего.

Жалобы и заявления.

Во втором полугодии всего поступило 26
жалоб и заявлений.

Остановлюсь на жалобах заслуживающих

внимания Совета.

Священник староправославного прихода
Покровской церкви (Храм памятник) Станканинец
жаловался, что ученики 10 и 11-й средней школы
гор. Ужгорода возвращаясь со второй смены заня-
тий, бросают камни в окна церкви, а если идет
вечерня, то забегают по несколько человек в цер-
ковь с криком и свистом, нарушают этим церковную
службу и оскорбляют чувства верующих. Пишут на
венгерском языке разные надписи на стенах церкви.

Учитывая, что в гор. Ужгороде не наблю-
далось подобных жалоб со стороны католической,
реформаторской и других православных церквей,
а хулиганские выходки относятся лишь к так
называемому Храму памятнику павшим русским
воинам в войне 1914-1918 годах, я считаю, что здесь
имеют место проявления со стороны отдельных
учеников средней школы венгерской националь-
ности. По этому вопросу был поставлен
в известность председатель Ужгородского Горсове-
та, зав. Облно, начальник V-го отделения милиции,
начальник областного управления милиции,
директора школ. Этот вопрос был рассмотрен
в школьных организациях перечисленных школ.
Проведена соответствующая разъяснительная рабо-
та среди учащихся упомянутых школ. В результате
чего хулиганские проявления со стороны отдельных
учеников прекратились.

От церковного Совета с. Макарево, Мукачев-
ского района поступила жалоба о том, что секретарь
парторганизации тов. Пайдинец Георгий предложил
изъять из креста, поставленного в церковной ограде
90 лет тому назад, череп и кости (знак смерти),
высеченный на кресте под распятием Иисуса под
мотивом, что это фашистская эмблема – знак
фашистских СС. Точно такие знаки мы имеем на
столбах электролиний высшего напряжения.

Было разъяснено, что требование тов. Пайди-
нец не разумно. Крест оставлен без изменений.

Поступила жалоба священника Кондратовича
Ириней Михайловича на имя председателя
Облисполкома тов. Туряница И. И. В жалобе
Кондратович И. М. описывает свои заслуги перед
православной церковью, благодаря которым
архиепископ Макарий назначил его настоятелем
Ужгородского Собора.

Кондратович пишет, что до освобождения
Закарпатской области Ужгородский Собор имел:
экономию 270 га лучшей в округе земли, 7 домов
в гор. Ужгороде и 30 га виноградника, миллионную
фундационную кассу, а поэтому униатскому духо-
венству Собора жилось хорошо. Приняв Собор
после воссоединения, он, Кондратович, бедствовал
в православном Соборе потому, что не было
экономической базы, и верующие, бывшие униаты,
не посещали Собор. Архиеп. Макарий оказал ему
материальную помощь пока проходило воссо-
единение. Окончилось воссоединение, окончилась

и матеріальна підтримка. Тов. Ходченко обещал ему, что он буде працювати в канцелярії єпископа. Після єпископ Іларіон обещал назначити його єпархиальним ревізором, підготував для нього квартиру і давав порушення по ревізії, але вмішався в справу Уповноважений Шерстюк і єпископ не назначив його єпархиальним ревізором. Для збільшення дохода Собора в лютому 1951 року єпископ Іларіон до Собору присоединив цегольнянську церкву разом з священиком Пензель Михаїлом, з якими вони повинні були поділіти доход від цегольнянської церкви та Собора. На почві ділення дохода у них з Пензелем отримали часті скорості, доходячі до драки.

В 1952 році в страстну суботу Кондратович скрітно повенчав молоду пару. Половину долю дохода від весілля дал Пензель, Пензель донес єпископу Іларіону. Єпископ Іларіон обох сняв з дійності, а Пензела увів за штат. Кондратович через три місяці отримав православний приход в с. Доманичах – село граничує з гор. Ужгородом. Пензель через 6-ть місяців отримав назначення другим священиком в Мукачівський собор.

Кондратович в жалобі пише, що приход в Доманичах бедний, що в середньому доход його становить 150 рублів в місяць. Іму 72 роки, через три місяці буде святкувати 50 років священничої діяльності. Що він голова ініціативної групи по воссоединенню, воссоединив 80% униатського духовенства з православною церков'ю і заслужує к себе відповідного уваги.

Кондратович просить председателя Обласполкома тов. Туряницу І. І. вмішатися в це питання та допомогти йому, щоб він матеріально був відволікан від потреб. Кондратович в цьому заявлений не пише, що єпископ Іларіон щомісячно надає йому матеріальну допомогу в сумі 300 рублів в місяць. В своєму заявлений він підкреслює свої заслуги перед православною церков'ю та радянською владою.

Кондратович І. М. добивається роботи в канцелярії єпархиального управління. Судя по всьому, він хоче знати з першоисточника, що робить єпархиальне управління православної церкви.

Своєї сторони вважає це корисним, що Патріарх підкреслив заслуги Кондратовича в проведенні роботи по воссоединенню в зв'язку з його п'ятирічною службою священика, назначивши йому персональну пенсію та старості років увів за штат. К цьому вважають необхідним додавати, що Кондратович І. М. в 1919 році, не дуже додумавшися по яким обставинам, вступив в Угорську комуністичну партію. У нього зберігся партийний квиток.

В 1941 році він був замісником председателя (підпредседателя) Подкарпатського Общества Наук. Общество було фашистсько-мадьярського

напрямлення. Уніатський архидиякон Кондратович за свої заслуги неодноразово награждається Австро-угорським правителством. Не оставляє його без уваги і угорсько-фашистське правителство Хорти.

Учитывая його авторитет серед духовенства и його «заслуги» перед православной церковью и советской властью, я считал бы полезным держать его подальше от єпархиального управления и тем более от советских учреждений.

Самое правильное решение вопроса: назначить пенсию и уволить за штат.

Настроения Кондратовича И. М., бесконечные жалобы на тяжелое, не выносимое, нищенское материальное положение, как в зеркале, отражают настроение всех воссоединенных священников. За исключением отдельных священников, все бывшие униатские священники жалуются на тяжелое материальное положение. Именно от этой части духовенства поступали жалобы, что сельские Советы не разрешают косить траву на кладбище, садить огород на той части кладбища, что не занята могилами, что количество верующих уменьшилось и меньше платят за треба, и поэтому их жизнь становится невыносимой. Некоторые говорят, что мы как жебраки (старцы-нищие) вынуждены выпрашивать у крестьян картофель, муку и т. д. Доля правды в этих жалобах есть. Количество верующих посещающих церковь уменьшается, снижаются и доходы священников, но не так они малы, чтобы священник не мог содержать свою семью. Если бы им не было за что содержать семью, они ушли бы с церковной службы. Но есть пока разговоры в этом направлении, а желающих бросить церковную службу, службу священника – нет, за исключением отдельных считанных единиц, ушедших за штат, с сохранением священнического сана с тем, чтобы, когда он пожелает, мог снова поступить на церковную службу.

Такі висновки можна підтвердити наступним фактом. Священик Товтин Георгій Михайлович, при реєстрації заявив, що він виходить з села Кайданово тому, що за рік служби в цьому приході отримав всього 900 рублів. Обслуговував він два села с. Кайданово та с. Бенедиктовці, Мукачівського району, віроятно з цих сел обещавши йому платити по двести рублів в місяць, вместо обещаних коштів заплатили тільки 900 рублів. В зв'язку з цим, він залишив цей приход та попросив єпископа Іларіона перевести його на інший приход.

Після реєстрації Товтін Г. М. повідомив, що він в гор. Мукачево будує будинок та просить надати йому допомогу, щоб автотранспорт надавав йому автомобіль, для перевозки будівельних матеріалів. Спрашують, за що ж він будує будинок, якщо його доходи були нищенськими.

Собственні будинки побудували в гор. Ужгороді священики Станканич, Лизак. Таких приме-

ров можно увеличить, включив строительство священниками домов по селам области.

После отборания у них приходских домов-фар, многие священники построили собственные дома. В этом деле им помогали деньгами и трудом верующие.

Поступило анонимное письмо. Автор письма требует ликвидации женского Николаевского монастыря на Черничей Горе г. Мукачево. Автор письма считает, что в помещениях монастыря могла быть организована сельскохозяйственная школа, которая принесет больше пользы государству. Монастырь же под руководством бабы Параки, никакой пользы не приносит.

Мотивы выдвигаемые автором письма следующие:

В 1938 году Алексей Дехтерев (в настоящее время православный епископ в Чехословакии. Справка моя), профессор белогвардеец созывал на собрание белоэмигрантов с капиталистических государств, которых две недели, в Липецком женском монастыре выступали с речами против Советского государства и коммунистической партии. Их служило до 600 человек Закарпатской и чешской молодежи. За это зло, которое Парака робила ей подарили Мукачевский монастырь. В конце письма автор спрашивает: «Вы знаете, что из себя представляет владыка Иларион?».

Иларион знал, что в Копашнево и в Драгово в скитах кормили бандитов, но он не хотел ликвидировать эти монастыри, а ликвидировал тех, кто честно жил в селе Изе, Хусте, Дубровке, Бедевле. С его работы видно, что он за деньги все делает.

Далее автор предупреждает, что если Вы это не сделаете, будем писать в Министерство в Москву и Киев.

Подпись: граждане Закарпатской области.

Нужно полагать, что автор письма является духовным лицом из монахов или монахинь, который в курсе всей церковной жизни православной церкви в Закарпатской области, как до освобождения Закарпатья, так и после освобождения Закарпатья от венгерско-фашистских захватчиков.

Анонимное письмо, Гимн Папе, строго доверенное указание епископа Мукачевской епархии униатской церкви Николая Дудаша, своевременно переданы соседям. Соседи устно информировались по другим, заслуживающим ихнего внимания, вопросам.

Жалоб о переобложении подоходным налогом духовенства во втором полугодии не было.

Были жалобы по квартирным и земельным вопросам, все они разрешены. Ответы, как правило, давались устно непосредственно жалобщикам.

Во втором полугодии посетило 76 человек духовенства, 50% из них приезжали по вопросам регистрации, но одновременно ставили и другие

вопросы.

Приезжали делегаты от религиозных общин, главным образом по вопросу разрешить косить траву на кладбищах. Таких делегаций было 6, и 3 делегации приезжали по выяснению вопроса, не отберут ли у них дома, если они его построят для священника. Две делегации были по церковному вопросу из села Монастырец, Хустского района. Первая делегация привезла заявление за подписью церковного совета и просила закрыть две деревянные церкви в селе и разрешить молиться в каменной, бывшей униатской церкви, не работающей с 1948 года. Я пообещал им разобраться на месте и решить положительно этот вопрос. После приехала вторая делегация, представителей Вознесенской церкви, которую первая делегация просила закрыть. Вторая делегация привезла с собой заявление за подписью 306 верующих, протестующих против закрытия церкви, мотивируя тем, что село расположено в одиннадцать километров в длину, и их церковь находится в трех километрах от каменной церкви, т. е. нижней части села, где находятся все сельские учреждения. Ввиду того, что им придется ходить от 3 до 9 км, они просят оставить действующей деревянную церковь в верхней части села. Эта церковь зарегистрирована, поэтому я дал указание не закрывать Вознесенской церкви, считать ее действующей.

Была делегация из села Турья-Ремета, Перечинского района, просила, чтобы я воздействовал на епископа Илариона, который отказывает им дать того священника, что они просят. Было разъяснено, что уполномоченный во внутрицерковные дела не вмешивается, что этот вопрос решает только епископ.

О работе уполномоченного.

За отчетный период один раз выезжал во все монастыри. Не был только в скитах с. Дубовое, Тячевского района, с. Заднее, Иршавского района и с. Копашное, Хустского района.

Выезжал на места для рассмотрения жалоб и заявлений верующих и духовенства.

Проводится работа по заключению договоров на передачу церковных зданий в бессрочное и бесплатное пользование верующим. По настоящее время заключено 156 договоров. В течение первого квартала 1954 года все договоры будут заключены.

По истечении первого квартала 1954 года пришло Информацию по этому вопросу.

УПОЛНОМОЧЕННЫЙ СОВЕТА
ПО ДЕЛАМ РУССКОЙ ПРАВОСЛАВНОЙ
ЦЕРКВИ ПРИ СОВЕТЕ МИНИСТРОВ
СОЮЗА ССР ПО ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ
А. ШЕРСТЮК

Отп. 4 экз.

1. Васильева О. Русская православная церковь в политике советского государства в 1943-1948 гг. / О. Васильева. – М., 2001. – 214 с.
2. Войналович В. Партийно-державна політика щодо релігії та релігійних інституцій в Україні 1940-1960-х років: політологічний дискурс / В. Войналович. – К.: Світогляд, 2005. – 741 с.
3. Гераськин Ю. Возникновение и становление института уполномоченного Совета по делам Русской православной церкви при Совете Министров СССР / Ю. Гераськин // Известия Алтайского государственного университета. Серия «История и политология». – 2008. – № 4/4. – С. 45-51.
4. Горбатов А. К вопросу о статусе уполномоченных по делам религий в Сибири (1943-1969 гг.) / А. Горбатов // Государство и церковь в XX веке: эволюция взаимоотношений, политический и социокультурный аспекты. Опыт России и Европы / Отв. ред. А. И. Филимонова. – М.: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2011. – С. 35-47.
5. Государственный архив Российской Федерации (ГАРФ). – Ф. Р-6991. Совет по делам религий при Совете Министров. – Оп. 1. Совет по делам Русской православной церкви при Совете Министров СССР (1943-1965 гг.). – Дело 1170. Информационные отчеты уполномоченного по Закарпатской области за IV квартал 1953 г., I полугодие 1954 г. и переписка с ним за 1954 г. – Лист 11-27.
6. Данилець Ю. Православна церква на Закарпатті в часи «сталінщини» (1946-1953 рр.) / Ю. Данилець, В. Міщанин // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія. – [Редкол.: М. Вегеш (голова) та ін.]. – Ужгород: Вид-во УжНУ «Говорла», 2013. – Вип. 1 (30). – С. 46-56.
7. Єленський В. Морозна відлига. Про антицерковну кампанію кінця 1950 - поч. 1960-х років / В. Єленський // Маршрутами історії. – К.: Політвидав України, 1990. – С. 271-285.
8. Из инструкции Совета по делам Русской Православной Церкви для уполномоченных Совета при Советах народных комиссаров (СНК) союзных и автономных республик и при областных (краевых) исполнкомах, 5 февраля 1944 г. // Копылова О. Отчеты уполномоченных Совета по делам Русской Православной Церкви как источник по изучению истории Русской Церкви во 2-й половине XX столетия / О. Копылова // Вестник церковной истории. – 2011. – № 3-4. – С. 74-75.
9. Инструктивное письмо № 625с Совета по делам Русской Православной Церкви при Совете министров СССР, 23 августа 1954 г. // Копылова О. Указ. соч. – С. 82-83.
10. Копылова О. Отчеты уполномоченных Совета по делам Русской Православной Церкви как источник по изучению истории Русской Церкви во 2-й половине XX столетия / О. Копылова // Вестник церковной истории. – 2011. – № 3-4. – С. 64-92.
11. Лагодич М., прот. Ідеологічна роль, особливості структури та діяльності Ради у справах РПЦ: до 70-ліття з часу створення / прот. Миколай Лагодич // Релігія та соціум. Міжнародний часопис. – Чернівці: Чернівецький нац. ун-т. – № 3-4 (11-12). – 2013. – С. 277-284.
12. Лагодич М., прот. Рада у справах РПЦ: історико-правовий аналіз / прот. Миколай Лагодич // Богословський вісник: [збірник наукових праць]. – Вип. 3. – Чернівці: ЧНУ, 2010. – С. 24-40.
13. Лисенко О. Чи була «відлига» у стосунках між владою і церквою? / О. Лисенко // Україна. ХХ століття: культура, ідеологія, політика: [збірник статей]. – Вип. 10: Хрущовська «відлига»: передумови, реалії, наслідки. Матеріали «круглого столу» / Відп. ред. В. М. Даниленко. – К.: Ніка-Центр, 2006. – С. 136-144.
14. Маслова И. Русская Православная Церковь и государство: проблемы, тенденции, уроки взаимоотношений (вторая половина XX века) / И. Маслова. – Пенза: Участок оператив. полиграф. ПФ МНЭПУ, 2001. – 115 с.
15. Маслова И. Советское государство и Русская Православная Церковь: политика сдерживания (1964-1984 гг.) / И. Маслова. – М.: МНЭПУ, 2005. – 220 с.
16. Маслова И. Вероисповедная политика в СССР: поворот курса (1985-1991 гг.) / И. Маслова. – М.: МНЭПУ, 2005. – 236 с.
17. Одинцов М. Русская православная церковь в XX веке: история, взаимоотношения с государством и обществом / М. Одинцов. – М.: Центральный дом духовного наследия, Объединение исследователей религии, 2002. – 312 с.
18. Пащенко В. Православна церква в тоталітарній державі. Україна 1940 - початку 1990-х рр. / В. Пащенко. – Полтава: АСМІ, 2005. – 630 с.
19. Порядок представления в Совет по делам Русской Православной Церкви уполномоченными Совета отчетности, информации и статистических сведений, 14 июля 1959 г. // Копылова О. Указ. соч. – С. 87-89.
20. Пospelовский Д. Русская православная церковь в XX веке / Д. Пospelовский. – М.: Республика, 1995. – 509 с.
21. Проявлять бдительность, своевременно пресекать антисоветские выпады духовенства: [докл. пред. Совета по делам рус. православ. церкви при Совете Министров СССР В. А. Куроедова на Всесоюз. совещании уполномоч. 1960 г.]. – Публ. М. И. Одинцова // Исторический архив. – 1999. – № 2. – С. 71-75.
22. Табель представления в Совет статистических сведений, информации и отчетности уполномоченными Совета, 2 января 1950 г. // Копылова О. Указ. соч. – С. 79-81.

23. Циркулярное письмо № 188с Совета по делам Русской Православной Церкви уполномоченным Совета, 19 декабря 1961 г. // Копылова О. Указ. соч. – С. 90-91.
24. Циркулярное письмо № 390с Совета по делам Русской Православной Церкви уполномоченным Совета, 14 декабря 1960 г. // Копылова О. Указ. соч. – С. 89-90.
25. Цыпин В., прот. История Русской Церкви. 1917-1997 / прот. В. Цыпин. – М.: Изд-во Спасо-Преображенского Валаамского монастыря, 1997. – 830 с.
26. Чумаченко Т. Государство, православная церковь, верующие. 1941-1961 гг. / Т. Чумаченко. – М.: АИРО-XX, 1999. – 248 с.
27. Чумаченко Т. Совет по делам Русской православной церкви при СНК (СМ) СССР. 1943-1965 гг.: Автореф. дис. ... д-ра ист. наук / Т. Чумаченко. – Москва, 2011. – 50 с.
28. Швець Л. Матеріальне забезпечення уповноважених Ради у справах Руської православної церкви в Україні (40-і роки ХХ століття) / Л. Швець // Релігія і церква в історії України: Матеріали Міжнародної наукової конференції 14-16 вересня 2005 року / Полт. держ. пед. ун-т імені В. Г. Короленка; Відділення релігієзнавства ін-ту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України. – Полтава: АСМІ, 2006. – С. 512-520.
29. Швець Л. Становище уповноважених ради у справах руської православної церкви в апаратах облвиконкомів у другій половині 50-х рр. ХХ ст. / Л. Швець // Наукові праці історичного факультету Запорізького національного університету, 2005. – Вип. XIX. – С. 294-298.
30. Шкаровский М. Русская Православная Церковь в XX веке / М. Шкаровский. – М.: Вече, Лепта, 2010. – 480 с.
31. Шкаровский М. Русская Православная Церковь при Сталине и Хрущеве. (Государственно-церковные отношения в СССР в 1939-1964 годах) / М. Шкаровский. – М.: Крутицкое Патриаршее подворье, 2005. – 400 с.

РЕЗЮМЕ

ИНФОРМАЦИОННЫЕ ОТЧЕТЫ УПОЛНОМОЧЕННОГО СОВЕТА ПО ДЕЛАМ РПЦ ПО ЗАКАРПАТСКОЙ ОБЛАСТИ (1953-1964 гг.) КАК ИСТОРИЧЕСКИЙ ИСТОЧНИК

Данилец Ю. В. (Ужгород)

В статье рассматривается один из источников церковной истории советского времени – информационные отчеты уполномоченного Совета по делам РПЦ. Автор отмечает, что структура отчетов прошла определенную эволюцию, которая заключалась в качественном наполнении их содержания. Документы отражают работу уполномоченного и внутреннюю жизнь православной церкви на очерченной территории. Отмечается, что к анализу отчетов нужно подходить критически, учитывая субъективный подход, применявшийся во время их создания.

Ключевые слова: верующие, епископ, отчет, православный, уполномоченный, храмы, церковь.

SUMMARY

INFORMATIONAL REPORTS OF COMMISSIONER OF THE COUNCIL FOR RUSSIAN ORTHODOX CHURCH AFFAIRS IN TRANSCARPATHIAN REGION (1953-1964) AS A HISTORICAL SOURCE

Yu. Danylets (Uzhhorod)

The article discusses some of the sources of the church history of the Soviet period – information reports authorized the Council for Russian Orthodox Church. The author notes that the reporting structure has passed certain evolution, which consisted in the qualitative content of their contents. The document reflects the work authorized and the inner life of the Orthodox Church in the defined territory. It is noted that the analysis of the reports must be approached critically, through a subjective approach used at the time of their creation.

Keywords: faithful people, bishop, report, Orthodox, Commissioner, church.

Надійшла до редколегії 10. 11. 2016 р.